

УДК 65.012.265:658.0

О. В. Киричок,
аспірант кафедри менеджменту ЗЕД та євроінтеграції,
Сумський національний аграрний університет

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті розглянуто методичний підхід щодо оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу підприємств, проаналізовано сучасний стан ефективності використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств Сумської області.

In the article considered methodical approach estimation of efficiency use of resource potential in enterprises is, analysed the modern state of the effective use of resource potential in the agricultural enterprises of Sumy region.

Ключові слова: ефективність використання, ресурсний потенціал, земельні ресурси, трудові ресурси, матеріально-технічні ресурси, нематеріальні активи, ресурсовіддача.

Key words: efficiency of the use, resource potential, landed resources, labour resources, material and technical resources, non-material.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Підвищення рівня ефективності використання ресурсного потенціалу є одним із найважливіших завдань для успішного функціонування сільськогосподарських підприємств.

Ефективність використання ресурсного потенціалу аграрних підприємств вимагає визначення чіткої методики оцінки даного процесу. Тому нами був запропонований комплексний підхід до оцінки ефективності ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Вивченню проблем ефективного використання ресурсного потенціалу приділяють увагу як зарубіжні, так і вітчизняні вчені. Серед останніх робіт присвячених даній тематиці можна виділити таких вчених, як О.П. Гаража, С.М. Григор'єв, О.В. Ульянченко, Т.А. Талах, І.О. Шарко та інші [6; 7]. Між тим критичний аналіз наукових джерел доводить, що наукові уявлення в цьому напрямі все формуються.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою даного дослідження є визначення сутності оцінки ефективного використання ресурсного потенціалу, а також надання оцінки ефективності використання зазначеного потенціалу сільськогосподарських підприємств.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Ефективність використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств вимагає

визначення чіткої методики оцінки даного процесу. Нами розглянуто підхід щодо оцінки ефективності ресурсного потенціалу, який включає в себе аналіз часткових показників складових елементів ресурсного потенціалу, за рахунок чого ми зможемо проаналізувати окремо кожен вид ресурсу.

Ефективність використання земельних ресурсів сільськогосподарських підприємств. Ми підтримуємо автора [2], який стверджує, що про економічну ефективність використання землі судять на основі системи натуральних і вартісних показників. До натуральних показників відносять: урожайність сільськогосподарських культур; виробництво окремих видів тваринницької продукції на 100 га. відповідних земельних угідь (продукцію скотарства і вівчарства розраховують на 100 га сільськогосподарських угідь, свинарства — на ріллю, птахівництва — на площу зернових). До вартісних показників відносять: виробництво валової продукції в порівнянних цінах, товарної продукції в поточних цінах реалізації, чистої продукції і прибутку в розрахунку на га сільськогосподарських угідь.

Розглянемо основні економічні показники, що характеризують економічну ефективність використання земельних ресурсів сільськогосподарськими підприємствами. Для поглибленого вивчення нами було обрано сільськогосподарські підприємства Сумської області (табл. 1).

За досліджуємий період на підприємствах Сумської області відбулися деякі зміни. Так, в 2009 році в розрахунку на 100 га с.-г. угідь валової продукції отримано 193,3 тис. грн., що на 28,5 % більше, ніж в 2004 році. Суттєві зміни

спостерігаються і по іншим показникам. Так, товарна продукція в розрахунку на 100га с.-г. угідь збільшилась на 126,4%, що привело до збільшення валового і чистого прибутку, а це, в свою чергу, не могло не відобразитися на сукупному рівні рентабельності, який збільшився за останні шість років на 62,1%.

Ефективність використання трудових ресурсів сільськогосподарських підприємств.

Оцінку ефективності трудових ресурсів потрібно починати з вивчення даних про кількісний склад працівників, уточнивши розподіл населення за економічною активністю, за віковими групами. Про ступінь та ефективність використання трудових ресурсів у сільськогосподарських підприємствах свідчать аналіз таких показників, як продуктивність праці за виробітком, за трудомісткістю, фондоозброєність, фондовіддача [3].

Про ступінь та ефективність використання трудових ресурсів у сільськогосподарських підприємствах Сумської області свідчать дані табл. 2.

Наведені дані показують, що за досліджуемий період на підприємствах Сумської області на одного середньорічного працівника припадає валової продукції на 181% більше в 2009 році порівняно з 2004 роком. Це, в свою чергу, відображається на збільшенні валового і чистого доходів на одного середньорічного працівника в 2009 році. За рахунок суттєвого зменшення кількості працівників, зайнятих у сільськогосподарському виробництві (більш ніж на 50%), на одного працівника збільшилась площа сільськогосподарських угідь на 118,4% за досліджуваний період.

За аналізований період майже всі показники продуктивності праці збільшились. Так, продуктивність праці за виробітком збільшилась на 181% за рахунок збільшення обсягу валової продукції. Продуктивність праці за трудомісткістю зменшилась на 75%, це пов'язано зі зменшенням кількості працівників. Показник фондоозброєності збільшився на 61,5%; він, в

Таблиця 1. Динаміка основних економічних показників сільськогосподарських підприємств Сумської області

Показники	Роки						2008р. у % до 2004р.
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	
Валова продукція на 100га с.-г. угідь, тис.грн.	150,4	150,2	170,2	179,3	252,2	193,3	128,5
Товарна продукція на 100га с.-г. угідь, тис.грн.	104,0	119,9	84,9	158,3	217,7	235,5	226,4
Валовий прибуток на 100га с.-г. угідь, тис.грн.	12,0	15,2	12,3	34,5	33,9	71,2	593,3
Чистий прибуток на 100га с.-г. угідь, тис.грн.	9,4	11,1	100,1	35,2	30,6	30,1	320,2
Рівень сукупної рентабельності, %	10,3	11,2	7,6	28,1	19,1	16,7	162,1

свою чергу, свідчить, що оснащеність праці основними фондами щороку зростає і найбільшою вона була в 2009 році. Показник фондовіддачі також збільшується щороку і за досліджуваний період він зріс на 57,1%. Він показує, що використання всієї сукупності основних фондів найвища в 2009 році. І, безумовно, за рахунок збільшення фондовіддачі та фондоозброєності збільшується і частка приросту продуктивності праці, за останні шість років вона збільшилась на 153,5 %.

Ефективність використання матеріально-технічних ресурсів сільськогосподарських підприємств. Ефективність використання матеріально-технічних ресурсів описується низкою показників, таких як фондовіддача основних засобів, фондомісткість основних засобів, фондоозброєність основних засобів, рентабельність основних засобів, коефіцієнт оборотності, коефіцієнт завантаженості, період обороту, рентабельність оборотних фондів.

Показники узагальнюючого аналізу інтенсивності та ефективності використання основ-

Таблиця 2. Ступінь та ефективність використання трудових ресурсів у сільськогосподарських підприємствах Сумської області

Показники	Роки						2009 р. у % до 2004 р.
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	
Отримано на середньорічного працівника, тис.грн:							
валової продукції	26,9	29,8	35,4	48,2	73,1	75,6	281,0
валового доходу	2,1	3,0	2,6	9,3	9,8	27,8	1323
чистого доходу	1,7	2,2	20,8	9,5	8,9	11,8	694,1
Приходиться с.-г. угідь на одного працівника, га	17,9	19,8	20,8	26,9	29,0	39,1	218,4
Показники продуктивності праці, тис.грн							
за виробітком	26,9	29,8	35,4	48,2	73,1	75,6	281,0
за трудомісткістю	0,04	0,03	0,03	0,02	0,01	0,01	25,0
Фондоозброєність	40,8	43,5	43,6	46,2	52,6	65,9	161,5
Фондовіддача, грн	0,7	0,7	0,8	1,0	1,4	1,1	157,1
Частка приросту продуктивності праці	28,6	30,45	34,88	46,2	73,7	72,5	253,5

Таблиця 3. Показники інтенсивності і ефективності використання основних засобів сільськогосподарських підприємств Сумської області

Показники	Роки						2009 р. у % до 2004 р.
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	
Фондовіддача основних засобів, грн..	0,7	0,7	0,8	1	1,4	1,1	157,1
Фондомісткість основних засобів, грн.	1,5	1,5	1,2	1	0,7	0,9	60,0
Фондоозброєність основних засобів, тис. грн.	40,8	43,5	43,6	46,2	52,6	65,9	161,5
Рентабельність (збитковість) основних засобів, %	4,0	5,2	5,1	21,2	6,0	18,0	450,0

них засобів наведено в табл. 3.

Аналіз показує, що фондовіддача основних засобів сільськогосподарських підприємств Сумської області збільшилась на 57,1 % за досліджуваний період, а показник використання всієї сукупності основних фондів найвищий в 2008 році. Фондомісткість основних фондів свідчить, що на кожну гривню виробленої продукції припадає в 2009 році 90 коп. основних засобів, що, в свою чергу, менше на 40 %, ніж в 2004 році. За нормальних умов фондовіддача повинна мати тенденцію до збільшення, а фондомісткість — до зменшення, що і є в нашому випадку. Рентабельності основних засобів збільшилась на 350% за останні шість років. Найбільшим цей показник був 21,2% в 2007 році, за рахунок збільшення прибутку сільськогосподарських підприємств в цьому році порівняно з 2004 роком.

Ефективне використання оборотних коштів на сільськогосподарських підприємствах зав-

жди відіграло велику роль саме у забезпеченні нормалізації роботи підприємства та підвищення його рентабельності (табл. 4).

З розрахунків табл. 4 видно, що коефіцієнт оборотності за досліджуванний період збільшився на 75%, і він показує, що на одну гривню вартості оборотних виробничих фондів припадає, наприклад, в 2009 році 4,9 тис. грн. продукції. Збільшення цього показника свідчить про те, що на сільськогосподарських підприємствах Сумської області за останні шість років почали використовувати оборотні фонди економічно, і за рахунок цього досягається за відносно менших коштів більший об'сяг продукції.

Коефіцієнт завантаженості за досліджуваний період зменшився на 50%. Він показує, що 0,2 тис. грн. обігових коштів за 2009 рік припадає на одну гривню вартості реалізованої продукції. Зменшення цього коефіцієнта свідчить про те, що на сільськогосподарських підприємствах Сумської області за останні шість років ефективніше почали використовуватися оборотні фонди.

Період обороту оборотних фондів визначає кількість днів, на яку припадає один оборот обігових коштів. Рентабельність оборотних коштів за досліджуваний період свідчить про те, що цей показник по Сумській області збільшився на 25%.

Ефективність використання нематеріальних активів сільськогосподарських підприємств. Найефективнішим економічний аналіз використання нематеріальних активів буде лише у тому випадку, якщо він здійснюється на основі достовірних даних про всі нематеріальні об'єкти, що використовує у своїй діяльності підприємство. Важливим є відображення нематеріальних активів у повному обсязі. А сьогодні з цим виникає чимало проблем. По-перше, недосконалість законодавчої бази щодо регулювання обліку нематеріальних активів призводить до того, що не всі об'єкти, які мають бути віднесені до нематеріальних, відображаються у їх складі. По-друге, проблематичним є оцінка нематеріальних активів.

Ефективність використання нематеріальних активів можна описати такими показниками, як дохідність нематеріальних активів, коефіцієнт оборотності нематеріальних активів, рентабельність продаж [4].

Одним із показників ефективності використання ресурсного потенціалу

Таблиця 4. Показники ефективності й використання оборотних виробничих фондів сільськогосподарських підприємств Сумської області

Показники	Роки						2009р. у % до 2004р.
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	
Коефіцієнт оборотності	2,8	3,0	3,3	3,1	3,2	4,9	175,0
Коефіцієнт завантаженості	0,4	0,3	0,3	0,3	0,3	0,2	50,0
Період обороту	130	122	106	115	121	73,0	56,2
Рентабельність оборотних фондів	0,4	0,5	0,3	0,9	0,7	0,5	125,0

є ресурсовіддача, під якою розуміють спроможність сукупних виробничих ресурсів створювати продукт протягом певного періоду [5, с. 60].

Аналізуючи показник ресурсовіддачі (табл. 5) можна сказати, що на сільськогосподарських підприємствах Сумської області на 100 га сільськогосподарських угідь вихід валової і товарної продукції складає 193 тис. грн. і 235,3 тис. грн. відповідно, що, в свою чергу, більше в 2009 році в порівнянні з 2004 році на 28,5% (валова продукція) і на 126,3% (товарна продукція). В сільськогосподарських підприємствах на 100 грн. матеріально-технічних ресурсів вихід валової і товарної продукції відповідно становить 85,0 тис. грн. та 103,4 тис. грн., що більше на 47,1% (валової продукції) і 158,5% (товарної продукції) в 2009 році ніж в 2004 році.

На одного середньорічного працівника вихід валової і товарної продукції відповідно становить 75,6 тис. грн. і 92 тис. грн., що більше на 181% (валова продукція) і 394,6% (товарна продукція) в 2009 році в порівнянні з 2004 роком. Ресурсовіддача валової і товарної продукції на 1 грн. нематеріальних активів становить 729 грн. і 887,1 грн. відповідно.

На 100 грн. затраченого ресурсного потенціалу вихід валової і товарної продукції на підприємстві складає 12,3 грн. і 14,9 грн., що в 2009 році менше по валовій продукції на 3,9% і більше по товарній продукції на 69,3% в порівнянні з 2004 роком.

ВИСНОВКИ

Таким чином, ми розглянули комплексний підхід до оцінки ефективності ресурсного потенціалу, який включає в себе аналіз часткових показників складових елементів ресурсного потенціалу. Що стосується ресурсного потенціалу Сумської області, то за досліджуваній період показник ефективності використання ресурсного потенціалу — ресурсовіддача на 100 грн. ресурсного потенціалу за валовою продукцією — зменшився в 2009 році на 3,9%, а цей же показник по товарній продукції збільшився на 69,3% в 2009 році.

Література:

1. Гнидюк І.В. Теоретико-методологічні аспекти ефективності використання земельних ресурсів сільськогосподарських підприємств [Електронний ресурс]. — Режим доступу к журналу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ekpr/2010_34/Zmist/14PDF.pdf.

Таблиця 5. Аналіз показника ресурсовіддачі сільськогосподарських підприємств Сумської області

Показники	Роки		2008 р. у % до 2004 р.
	2004	2009	
Ресурсовіддача на 100 га с.-г. угідь: за валовою продукцією, тис. грн.	150,4	193,0	128,5
за товарною продукцією, тис.грн.	104,0	235,3	226,3
Ресурсовіддача на 100 грн. матеріально-технічних ресурсів: за валовою продукцією, тис. грн.	57,8	85,0	147,1
за товарною продукцією, тис. грн.	40,0	103,4	258,5
Ресурсовіддача на 1 середньорічного працівника: за валовою продукцією, тис. грн.	26,9	75,6	281,0
за товарною продукцією, тис. грн.	18,6	92,0	494,6
Ресурсовіддача на 1 грн. нематеріальних активів: за валовою продукцією, грн.	8918,0	729,0	-
за товарною продукцією, грн.	6167,5	887,1	-
Ресурсовіддача на 100 грн. ресурсного потенціалу: за валовою продукцією, грн.	12,8	12,3	96,1
за товарною продукцією, грн.	8,8	14,9	169,3

2. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств: підручник / В.Г. Андрійчук — 2-ге вид., доп. і перероблене. — К.: КНЕУ, 2002. — 624 с.

3. Подольська В.О., Яріш О.В. Фінансовий аналіз: навч. посібник. — К.: Центр навчальної літератури, 2007. — 488 с.

4. Банасько Т.М. Економічний аналіз використання нематеріальних активів: значення та методика здійснення / Т.М. Банасько // Вісник ЖДТУ. — № 4 (50). — С. 6—11. — Режим доступу к журналу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Natural/Vzhdtu/econ/2009_4/1.pdf

5. Тарасова В.В. Ресурсоемність і ресурсовіддача в агровиробництві: [монографія] / В.В. Тарасова. — Житомир: Вид-во ДВНЗ "Держ. агрокол. ун-т", 2007. — 348 с.

6. Ульяновченко О.В. Формування та використання ресурсного потенціалу в аграрному секторі: монографія / О.В. Ульяновченко. — Харків, 2006. — 357 с.

7. Шарко, І.О. Підвищення ефективності використання аграрного ресурсного потенціалу як напрям зміцнення конкурентоспроможності агроформувань / І.О. Шарко; І.О. Шарко // (Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія "Економіка та менеджмент". Вип. 5—6(22—23), 2006: науково-методичний журнал / СНАУ. — Суми, 2006. — С. 154—159.